

Téma č. 5: Využitie sonátového cyklu (SC) v inštrumentálnej hudbe v klasicizme

Sonátový cyklus

- **Charakteristika:** Najvyspelejšia cyklická forma.
- **Vznik:** Obdobie klasicizmu (2. polovica 18. storočia).
- **Pôvodná štruktúra:** Pôvodne 3-častý (vychádza zo starej talianskej predohry *Sinfonia* v poradí: Rýchlo – Pomaly – Rýchlo).
- **Mannheimská škola:** Zaviedli 4-častý sonátový cyklus pridaním tanečného prvku (Menuet) spravidla ako 3. časť.

Štruktúra 4-častého sonátového cyklu

1. **Sonátové allegro**
 - Forma: Sonátová forma.
 - Tempo: Mierne rýchle tempo.
 - Obsahuje 2 kontrastné témy (tóninový a výrazový kontrast):
 - **Hlavná téma:** Väčšinou energický, mužný charakter.
 - **Kontrastná (vedľajšia) téma:** Lyrický charakter.
 - Pracuje s variáciami.
2. **Sonátové adagio**
 - Tempo: Pomalé tempo.
 - Forma: Variačná forma.
 - Pri sólovom koncerte má 2. časť často podobu veľkej piesňovej formy.
3. **Tanečná časť**
 - Typ: Menuet (v období klasicizmu), neskôr u Beethovena aj Scherzo.
 - Metrum: 3-dobé.
4. **Finále**
 - Forma: Rondová forma alebo sonátové rondo.

Skladatelia a uplatnenie SC

SC sa uplatňuje hlavne v symfóniách a komorných skladbách (napr. sláčikové kvartetá).

1. Joseph Haydn

- Prísne rešpektuje formu SC.
- Do symfónií zaviedol pomalý úvod.
- Autor **104 symfónií**.

- Jeho diela sú usporiadané v tematickom katalógu **Hoboken-Verzeichnis (Hob.)**.
- Jeho tvorba je poznačená galantným štýlom; ustálil podobu dnešného rozvedenia.
- **3 tvorivé obdobia:**
 1. Kapelník u grófa Morzina v Lukaviciach.
 2. Esterházyovské obdobie.
 3. Vrcholné obdobie (pobyty v Anglicku).
- **Symfónie podľa období:**
 - **Rané:** Často len 3-časť (napr. *Ráno, Popoludnie, Večer*).
 - **Vrcholné:** Cyklus 6 parížskych symfónii (*Medved', Poľovačka, Kráľovná*) a cyklus 12 londýnskych symfónii (*Hodiny, Viedenská symfónia, S úderom na tympany, Oxfordská, Rozlúčková*).
- **Sláčikové kvarteta:**
 - Spočiatku dominancia 1. huslí (kvarteta typu „Quatuor brillant“).
 - Neskôr snaha o zrovnoprávnenie všetkých nástrojov (napr. *Cisárske, Škovránok*).
- **Sólové koncerty:** Violončelové (C dur, D dur), husľový (C dur), dychové koncerty.

2. Wolfgang Amadeus Mozart

- V symfóniách využíva 3- alebo 4-častý cyklus.
- **Najznámejšie symfónie:** *Parížska, Pražská, Jupiterská, Haffnerova, Vrcholná Es dur, Veľká g mol.*
- **Iné formy:** *Koncertantná symfónia pre husle, violu a symfonický orchester Es dur.*
- Autor 5 husľových koncertov.

3. Ludwig van Beethoven

- Zakladateľ **modernej symfónie**.
- Zmeny v SC: Chápe symfóniu ako filozofické dielo, nerešpektuje až tak striktnu formu sonátového cyklu.
- Namiesto Menuetu zavádza **Scherzo** (v symfóniách č. 1, 2, 4, 7, 8).
- **Symfónie:**
 1. **Klasické:** č. 1 C dur, č. 2 D dur, č. 4 B dur, č. 7 A dur, č. 8 F dur.
 2. **S prvkami romantizmu:** č. 3 Es dur (*Eroica*), č. 5 c mol (*Osudová*), č. 6 F dur (*Pastorálna*), č. 9 d mol (s ódou *Na radosť*).
- **Sólové koncerty:** Pre husle, klavír atď.